

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

O dědovi.
About Grandfather.

Karolína Soukupová, DiS.

Vedoucí práce:	Mgr. Jakubcová Hajdušková, Lucie, Ph.D.
Studijní program:	Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání

2022

Odevzdáním této bakalářské práce na téma O Dědovi potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 7. 7. 2022

Srdečně děkuji Mgr. Lucii Jakubcové Hajduškové, Ph.D. za její rady a veškerou pomoc. Veliký dík patří také MgA. Janu Pfeifferovi, Ph.D., kterým jsem se po výtvarné stránce velice inspirovala. Vděk cítím ke všem svým blízkým lidem za podporu a radost, kterou mi během psaní této práce i po celou dobu studia dávali.

ABSTRAKT

Práce se věnuje životu jednoho výjimečného dědečka i životům všech dědečků z pohledu jejich vnoučat. Jde o téma našeho vztahu a toho, jak mě, mou rodinu a také spoustu dalších lidí utvářel a rozvíjel. Důležitost může tedy čtenář také spatřit v představě toho, jakým způsobem formoval pojem výtvarné výchovy u nás.

Jedná se tedy také o dědovo působení na spoustu učitelů a mimo jiné také o rozšíření jeho odkazu. Smysl práce by tedy měl spočívat primárně v připomenutí jeho textů i obrazů a tím jejich aktualizaci a otevírání dalších možností tvorby.

V práci jsou popsány naše společné vzpomínky a to, čím, proč a jak jsme trávili čas. To a mnohé další je zachyceno také doprovodnými ilustracemi a obrazem na plátně. Zmíněno je rovněž jeho výtvarné pojetí didaktiky v očích dalších autorů.

Záměrem práce je tedy obnovit jeho názory a věnovat se jeho svébytnému pojetí vývoje člověka v sociokulturním kontextu. V praxi by tyto informace mohly inspirovat a osvětlit další směry v současné pedagogice.

KLÍČOVÁ SLOVA

dědeček, vztah, rodina, výtvarná výchova, kreslení, kresby, umění, umělecké zájmy

ABSTRACT

This bachelor thesis flows with the topic of how special grandfather could be. It is written by me as fascinated granddaughter. The work describes the relationship in the family with the person who evolves and enriches his surroundings. Its importance could be seen in the individual imagination of the art education progress.

His influence is also one of the main topics to be told. This work is about expanding his legacy. The sense of the writing should be to remind and actualize his work and to open discussion about creativity. The other part is dedicated to memories and its words. It is pictured by some situations of spending our time together.

Drawings are also important as some kind of evidence of growing up with my grandfather. Significant role is played by a lots of his colleauges who depict in his life. The aim of the book is to refresh his opinions and call up the idea of human beings living in sociocultural contexts. These informations could get inspired and light up the sky of creative word.

KEYWORDS

grandfather, relationship, family, art education, drawings, art, artistic interests

Obsah

Úvod.....	13
Můj děda.....	19
Rozhovory o dědovi	29
Dědův životní příběh	43
Didaktická část.....	49
Dědečkova teorie	61
Děda v rodině.....	67
Dědeček v citacích.....	101
Závěr	109
Seznam použité literatury.....	113
Seznam obrazových příloh.....	117
Seznam internetových zdrojů	119

Obr. 1 – Postava dědečka

Úvod

Tématem této práce je fenomén vztahu dědečka a vnoučete. To, jak se mohou tito příbuzní vzájemně ovlivnit a jaká může být jejich vzájemná komunikace, patří mezi stěžejní náměty. Práce se tedy soustředí nejen na můj vztah dědou, ale také na to, co je z jeho odkazu živé, ať v publikovaných textech nebo ve vzpomínkách rodiny nebo spolupracovníků.

Cílem textu a obrazového doprovodu tedy je věnovat se tématu „dědeček“ v rovině obecné i osobní. Je zde tedy primárně text o mém dědovi a jeho kariéře, ale také o dědečkovi jako tématu k zamyšlení a kreativitě. Přitom jsem vycházela ze svých osobních prožitků, zejména pak ze vzpomínek z dětství, ty jsou zprostředkované fotografiemi i vyprávěním blízkých rodinných příslušníků a přátel. Dále se inspiroji jakýmsi celkovým pocitem ze zážitků a zkušeností s dědou. Tyto zkušenosti jsou pro mě a celou mou rodinu v kontextu s dědečkem velice bohaté, často se mi vracejí ve velmi konkrétní podobě. To je jeden důvod, proč jsem vybrala právě tento způsob zpracování tématu. A tím dalším je, že si netroufám pouštět se do odborného rozboru dědovy práce, jejímž centrem byla teorie výtvarné výchovy, ale značně přesahovala tento rámec, a to ať směrem k filozofii, historii, psychologii, dějinám umění, estetiky atd.

Práci jsem plánovala jako komplexní umělecké dílo postavené na vzpomínkách, textu a kresbách. Kresby jsou inspirované starými rodinnými fotografiemi

a na ně se váže velkoformátový obraz. Ten představuje zhmotnění inspirace dědou a časem, který jsme spolu prožili. Ten jsme totiž většinou byli v přírodě nebo jsme ji pak doma reflektovali právě skrze onu tvorbu. Obraz by měl tedy symbolizovat navrácení se zpět do vztahu s dědečkem. Jde ale také o jakousi transformaci našeho společného svazku a z důvodu dědečkova odchodu také značného sentimentu.

Celou práci jsem tedy, kromě duševního vkladu do ní, graficky i typograficky upravila a svázala do bakalářské knihy. Pro mě to je tedy příležitost si zavzpomínat na mého dědu, na jeho životní příběh a osobnost výtvarné pedagogiky. Snad se mi podařilo doplnit pohled na duševní dědictví naší rodiny.

S teoretickou prací svého dědy se teprve seznamuji. Zaujal mě jeho široký záběr, to, že, jak už jsem výše uvedla, propojoval různé disciplíny, a tím se snažil rozšířit a obohatit obor výtvarná výchova. S dědou jsme společně tvořili, dokonce pro nás se sestrou vymýšlel výtvarná zadání a aktivity. Prohlíželi jsme si spolu také obrazy v knihách a tak podobně. Vynasnažím se tedy svou neschopnost pojmout celou šíři jeho studia a práce vykompenzovat výše zmíněnými zkušenostmi, a to nejen s dědečkem, ale s celou rodinou a mými pedagogy i praxí předanou orientací v oboru výtvarné výchovy.

V teoretické, didaktické i praktické části bakalářské práce se budu v myšlenkách navracet do zážitků a zkušeností. Z každého kroku, z každé zanechané stopy zkouším čerpat. Navracím se do dětství. Vybavuje se mi, jak jsme s dědou hráli fotbal a stříhali růže. Prohlížím si fotografie a alba, listuji dědovými knihami

a povídáme si s babičkou. Pozoruji dědovy obrazy, co maloval a vidím v nich jeho postavu či tvář.

Celá tato bakalářská práce je tedy komplexně zpracovaná a zahrnuje tři části. Teoretickou část, ve které se věnuji rozhovorům, didaktickou část s návrhy výuky a tu výtvarnou část vyjádřenou prostřednictvím vlastní výtvarné tvorby.

Teoretická část obsahuje rozhovory, které jsou zajímavé kupříkladu ve své koncepci. Jsou totiž tvořeny jako určitá matrice, která by se tiskla ve spoustě barevných odstínů. Co člověk, to názor. Co názor, to barva. Různí se tedy převážně pouze v lidech, kteří odpovídají na otázky, jež jsou většinou stejné a jejich odpovědi mohou vycházet z různých úhlů pohledu. Jeden je mé babičky a druhý profesorky Jaroslavy Šickové. To, co se může čtenář dozvědět o dědečkovi, je tedy jakousi subjektivní, ale přesto společnou výpověď jeho blízkých. Ke konkrétním lidem se také poji krátký text o nich a jejich souvislosti s manželem a profesorem v jedné osobě.

Didaktická část nabízí cyklus hodin výtvarné výchovy zpracovaný do zadání konkrétních úkolů a jejich způsobů řešení. V této sekci si tedy může čtenář představit buď toho svého dědečka či dědu jako postavu symbolizující stáří, moudrost a podobně.

Co se týče praktické části, ta je zpracovaná v podobě bakalářské knížky a velkoformátového obrazu. Knížka je opatřena více než deseti kresbami, které jsou kreslené tužkou podle fotek z rodinného alba. Ke knížce je vytvořen perokresebný obraz na bavlněné plátno na desce. Celá kniha bude typograficky i graficky upravená a svázána ruční vazbou.

Blíže se teď soustředím na popis výtvarné části. Ta spočívá tedy nejen ve výše uvedeném, ale také v instalaci. Instalace má svou důležitost a nezaměnitelnou pozici v kontextu s technickým pojetím i myšlenkovou koncepcí výtvarné části. Během tvorby tedy vznikl prostor pro otázky o formě jejího výstavnického konceptu.

Při vymýšlení toho, jak dílo vystavit, vznikla řada otázek. Jakou roli má pozorovatel mít? Jakým způsobem místo třídy pojmout? Bude výstava díla vyprávět nějaký příběh?

Odpovědí na tyto otázky je tedy koncept pozorovatele v roli průvodce svým vlastním světem, svou vlastní interpretací překreslených fotografií, perokresebného obrazu i typografie a knižní vazby.

Jde o to, že divák má ve výtvarném světě této práce cestovat, zkoumat ji a mapovat její oblasti. Obraz bude pověšený jako mapa světa, ve kterém může cestovatel hledat a představovat si svou cestu. Soubor více než deseti fotografií bude potom mít roli vzácného pokladu, bude to během dobrodružství objevování nového světa jakýsi důležitý artefakt poukazující na existenci další zajímavé civilizace.

Tato hra spočívá tedy ve dvou faktorech. Jedním je osobní vklad cestovatele, tedy jeho představy, vnímání a prožitky během dobrodružných cest. A tím druhým je samotná přítomnost zajímavého pokladu, tedy jakéhosi uměleckého dokladu o přítomnosti předchozích životů lidí zanechávajících po sobě odkaz jako formu komunikace.

Jde tedy o různorodá média spojená jednotícím tématem rodiny a jejího světa prostupujícího zajímavými

tématy vztahů a umění. Intermediální přístup tak po-
odkrývá dlouho schovávaný poklad rodinné tradice
částečně v učitelství a dílem v umění. Nápad bakalářské
práce má svůj původ v představě přenesení dědečkovy
přítomnosti do současnosti, a to jak prostřednictvím
výše popsaného textu, obrázků, tak i didaktiky. Taková-
to připomínka jeho odkazu by mohla působit na každé-
ho čtenáře individuálně a inspirovat ho v seberozvoji či
realizaci vlastních plánů.

Doufám také, že bude práce jakýmsi inspirativním
vhledem do života Jiřího Davida. Ráda bych byla také
za to, aby měla přečtená práce svůj dozvuk a rezonovala
tak v každém čtenáři.

Veliké díky za úsilí, které dáváte do četby následu-
jících řádků. Vítáte tím do svého života nejen nový text
pro inspiraci, ale hlavně tím projevujete vděčnost práci
mých pedagogů a respekt k mému dědečkovi.

Obr. 2 – Dědeček a já

Můj děda

Dědeček byl v mých očích osobností svébytnou a radostnou. Jeho přítomnost ovlivňovala řadu lidí, se kterými se setkal. V rodině měl své místo a svou důležitost. Jeho osoba byla pojena s rituály, které pro něj znamenaly mnoho. Každý den měl své kouzlo a jako by byl součástí něčeho slavnostního či velkého. Různotvarý aspekt života jako dílek jedné velké stavebnice obohacujícího světa možností a variací. Alespoň tak si to pomatuji. Mé vzpomínky na náš společný čas jsou velice obohacující. Tak kupříkladu taková procházka galerií. Každá část expozice jako by byla prostorem pro vědecké rozjímání.

Meditativní nálada nás provázela značnou dobu i po prohlídce výstavou. Když jsme se pak domluvili na společně stráveném čase v přírodě, bylo to to samé. Procházeli jsme jarním parkem, u toho jsem si broukala svou oblíbenou písničku z jedné pohádky a dědeček pro mě vytvářel blažený klid porozumění a zázemí. Naše rodinné pouto bylo velmi silné. Dodnes z toho čerpám. Občas, zvláště když pobývám nějaký čas v přírodě, cítím jeho blízkost i v těchto dnech. To si velmi ráda vybavím naše rozhovory, jeho odpovědi na mé zvědavé dětské dotazy a vůbec na celý ten čas spolu. Dokonce mám jednu hezkou a vskutku působivou vzpomínku na takovéto setkání, již po jeho odchodu. „Setkali jsme se“ takto v divokých horách. Bylo to úplně na vrcholu, kde byl výhled na až scénograficky působící vrstvy kopců. Velice ráda na ten pocit vzpomínám. Foukal silný vítr, okolo nás létalo hejno horského ptactva a já jsem tam

náhle intenzivně pocítila jeho přítomnost. Bylo to zajímavé a inspirovalo mě to ke studiu oboru, ve kterém se on sám realizoval. Byl opravdu výjimečnou osobou, která měla své nezaměnitelné vlastnosti. Prožil toho opravdu spoustu a měl velikou vytrvalost v tom pokračovat ve své práci i přes nepříznivé podmínky tehdejšího politického zřízení.

Navzdory komplikované době, která mu částečně znemožňovala uplatnit se svobodně ve svém oboru, se snažil nahradit tuto možnost samostudiem. Jeho zájem o problematiku výtvarné výchovy a mnohé další byl u něho natolik silný, že i přesto, že musel často přijmout zaměstnání i mimo svůj obor, musel nalézt nejen čas, ale i soustředění na studium i psaní odborných textů. A tomu se opravdu věnoval s velkým nasazením. Vzhledem k tomu, že v té době nebylo snadné dostat se k té „správné“ odborné literatuře, často byl k dispozici v knihovnách jen jeden exemplář, a tedy zde byla časová tíseň, si děda vypracoval svůj zvláštní styl studia: Každou takovou publikaci zpracoval do podrobných výpisků, z těch pak vytvářel stručnější výpisky a z nich potom podle potřeby čerpal při vlastní práci. Těší mě, že po letech mohl všechnu tuto namáhavou práci zúročit. Dostalo se mu odměny v podobě ocenění ať ze strany studentů pedagogické fakulty, nebo později doktorandů.

Dědův život bych také ráda dodatečně popsala jako jaksi samotářsky společenský. Přestože měl řadu přátel napříč obory, jeho práce byla v zásadě introvertní. Hlubavě se věnoval něčemu, co sám spojoval a rozvíjel. To, co je pro mnoho lidí vnitřním světem, on popisoval a sdílel dál. Svým působením zkušeného teoretika knihy

četl ve velkém a opatřil je svým osobním rozborem. Každá kniha byla tedy také jeho artefaktem zdobeným dekorativním vlnkatým autorským fontem ručně psaného písma. Kdo by měl čas a zájem, může z těchto poznámek, výpisků apod. zpětně vyvodit nejen jeho zaměření, ale do jisté míry i charakter.

A když už jsme u artefaktů, tak je velice důležité zmínit zájem dědečka o malbu. Odrážel se v něm totiž jeho život a velice hluboké prožívání různých zážitků jako třeba cesty do Albánie a tak podobně. Mezi další náměty mu byl kupříkladu čas v přítomnosti mentálně i fyzicky postižených lidí. Ty se snažil skrze tvorbu pochopit a oni samotní mu byli nesmírnou inspirací ve svojí upřímnosti či bezprostřednosti a mnohém dalším. Utkvěla mi v paměti velice živá vzpomínka na dědečka kreslícího můj portrét. Bylo to opravdu impesivní. Jeho postup byl takový, že se během kresby dlouze díval, a poté udělal soustředěnou rozmyšlenou linku. Tyto linky byly většinou velice promyšlené a jejich stopa byla krátká a výstižná.

Co se ale týče dědečkova malířství, jde většinou o klasickou techniku olejomalby. V ní se projevoval právě oproti kresbě naopak dlouhými táhlými tahy štětcem. V akvarelu byl jeho projev zase velice rychlý a spontánní. I mě takto učil malovat.

Obrovskou roli v jeho vývoji měla zřejmě výchova a pocit zázemí, které mu jeho rodiče poskytovali. Z mých vzpomínek mohu čerpat dlouho. Nicméně tuším, že mohl dědeček působit na každého individuálně a variabilně. Dokonce jsem přesvědčená o tom, že měl děda spoustu podob. Pro někoho mohl být náročný

a pro někoho velmi trpělivý a tolerantní. Tak či onak je to člověk, jehož existence se odráží ve spoustě lidech, kteří ho znali. A doufám, že se bude odrážet dál.

Ve vztahu mě a dědečka fungovalo přirozené vzájemné pochopení. Jeho pojetí světa jako velkého prostoru pro radost, tvořivost a toleranci mi bylo vždy příjemným útočištěm. Myslím si, že také emocionální stabilita přitahovala k dědovi spoustu zajímavých lidí. Ty sjednocoval zájem o výtvarnou výchovu, nebo to byli přímo umělci, kteří mu poskytovali citlivý přístup k životu. Pamatuji si, jak během mých příprav na střední školu, otevíral možnosti tvorby ve velmi široké škále barev a technik.

Častokrát mluvil o rodině a stále se na všechny vyptával. Jak se mají, co dělají, co je zajímá a proč. Byl velmi pečující a starostlivý. Také se ptal na mé plány a zájmy. Bavili jsme se o tom, co nám dává smysl, co nás baví a probírali jsme společně umění. Rád mi vysvětloval různé pojmy, cizí slova.

Pojím si ho tedy mimo rodinné pouto také s uměleckým projevem, ale i citlivým vztahem k přírodě, jejím darům a mystičnosti.

Můj dědeček mi věnoval opravdu spoustu času. Přípravoval mě na zkoušky na Střední uměleckoprůmyslovou školu na Žižkově, kde jsem poté studovala. Ale byli jsme spolu také hodně právě v přírodě, na procházkách a povídali jsme si o životě, o vztazích atp. Byly to moc hezké chvíle, na které myslím s radostí a hřejivým pocitem v srdci.

Určitě je toho spoustu, co vše mi dědeček předával. Od lásky k přírodě a umění, přes pracovitost a učení

mluvit o lidech s úctou. Snažím se to dodržovat a když se mi to daří, tak si říkám, že by ze mě měl děda radost.

Princip jeho komunikace byl velice specifický. Zároveň měl velikou radost ze života, a přesto jeho projevy vstřebával a vnímal jako opravdu vážné otázky k filozofickým úvahám. Já jeho pohled na svět vnímala jako vidění všeho takzvaně ve velkém obraze (big picture). To by se v jeho případě dalo popsat jako schopnost sledat vzájemné souvislosti ve vztahu ke snaze o objektivní pojetí světa a všeho s ním spojeného.

V kombinaci jakési hluboké meditace a pohroužení se do četby knih, měl dědeček každodenní pečlivou práci v jejich pochopení a interpretování. Onen klid a pokoj pro studium se dorovnal pravidelnou pracovní činností s výpisky a tak podobně. Věřím, že existuje mnoho dalších lidí věnujících se této práci naplno. Zprostředkovaně to vím od babičky o dědových přátelích. Částečně jsem do tohoto životního stylu mohla nahlédnout tedy skrze dědu i babičku. Ta mu byla během jeho cesty milou podporou a zprostředkovávala tak kulturní prostor pro seberealizaci ve studiu a také v učení. Další zajímavostí je také to, že ačkoliv byla doba pro dědečkovu práci problémová, on v ní odhodlaně pokračoval po celý svůj život. Zajímavé mi to přijde proto, že to, dle mého názoru, podpořilo rozvoj výtvarného umění v celé naší rodině. Je to tedy možná další podnět ve vývoji dědečkovy tvorby, který by ho dnes obšťastňoval. A možná obšťastňuje. Svou energií byl totiž dědeček opravdu výrazný, tudíž je pro mě poměrně snadné ji vnímat i teď.

Vztah dědečka ke zvykům a tradicím byl také něco, co mě k němu velice poutalo a přitahovalo pozornost

spousty lidí. Důležité na této vazbě byla totiž pravděpodobně také sounáležitost s přírodou. V tomto případě šlo však, spíše než o divoké živly přírody, o abstraktní pojem souladu s přírodou. Abych ale přiblížila dědečkův život také tmavými odstíny jakýchsi slovních barev, podívám se na jeho obtížný čas v maringotce. Zvykl si tam totiž na naprostou samotu, se kterou přicházela tma v noci a také zřejmě konfrontace se sebou samým i svými stinnými stránkami. Já jsem si tuto dědovu introspekci spojila s dlouholetou vzpomínkou z časů, kdy mi četl před spaním. Po přečtení kapitoly Lvíce Elsy mi ukázal prsten s jakýmsi strašidlem a dodnes si vybavuji, jaké množství hlubokých emocí to ve mě probudilo. Dědečkův prsten je tedy jakýmsi ochráncem a rituálním předmětem rodiny.

Velice uklidňujícím dojmem působil dědečkův zájem o starou asijskou kulturu. Miloval jejich čajové rituály. Sám pil čaj velmi rád. Buď pít čaje s někým sdílel a hovořil, nebo ho pil sám a poslouchal u toho většinou klasickou hudbu. Své místo si u něj vytvořil také zvyk každodenní procházky. Ve značné oblibě měl s ní spojenou poklidnou přípravu na návštěvu galerie či domova svých přátel. Rád dělal věci pomalu a dával si na čas, alespoň v mých očích. Navzdory tomu musel ve svém životě častokrát reagovat na nečekané změny okolností, a to ať už šlo o práci, nebo se jednalo o osobní život.

Jeho neutuchající dětská fantazie jako by neznala hranice „dospěláckého“ světa. Byl neustále překvapen a vše vnímal jako poprvé. Občas jsem měla pocit, že stačilo, aby vyrazil na nákup a byl z toho dlouhý příběh plný dobrodružství a radostného humoru. Byl poměrně

výraznou osobností naší rodiny, a proto si pamatujeme a pečlivě zařazujeme každý zážitek s ním. Já sama si živě vybavuji, jak mě učil plavat a jak jsme spolu jezdili na výlety na kolech či chodili na příjemné procházky.

Jak si na to vzpomínám, jeho oblíbeným ročním obdobím bylo jaro. V tu dobu totiž trávil spoustu času v přírodě a obdivoval, jak v ní vše bují, roste a kvete. Popisoval mi to probouzení se stromů po chladné zimě, jako by šlo o něco mystického. Celkově měl ke všemu živému neskutečný respekt. Když byl na cestě do obchodu na nákup a mělo pršet, vždycky si vzal svůj obrovský deštník, pečlivě si zapnul sezónní kabát a vyrazil na cestu. Jaro pro něj bylo svou teplotou tak „akorát“, v létě za příznivého počasí si užíval často a intenzivně plavání, na podzim měl rád procházky a v zimě už se opět těšil na ono přicházející jaro.

Moment jednoho letního odpoledne, ve kterém vysypal na zem psí granule a nechal mě si je skládat do zajímavých a pestrých tvarů je další impresivní zážitek. Takový, který mě přesvědčil o jeho otevřenosti. Říkám si, že by bylo fajn si to připomenout, zopakovat to a zkusit si tuto vzpomínku takto oživit i s odstupem času.

Abych se také vyjádřila k dědově vztahu k dětem obecně, pokusím se popsat konstelaci ze svého úhlu pohledu. Ačkoliv byl v mých očích vychováván poměrně tradičně, sám v pozici rodiče volil spíše alternativní způsob výchovy. Jeho zájem o přirozenost dětského vývoje byl vysoký a mimo jiné zřejmě proto vycházel z každého individuálně. Komunikace mezi dětmi a dědečkem byla tedy skutečně organická. Častokrát nás nechal dělat něco samostatně, bez jakéhokoli zásahu. My si tak mohli

zpívat, tančit či něco malovat bez jakýchkoli časových limitů a tak podobně.

Co se týče klidu, byl pro jeho práci zásadní. Mám pocit, že ať už byl kdekoli, měl tu schopnost si vytvořit atmosféru pro studium. Většinou své teorie rozvíjel a upřesňoval v rozhovorech, ať už s babičkou nebo přáteli a děti vnímal také jako zdroje poznání a nekonečné inspirace. Do svého světa byl tedy schopný zahrnout opravdu různou škálu lidí. Leckdy byl také velmi trpělivým pozorovatelem.

Chvilé loučení se s dědečkem byla zvláštní. Cítili jsme, že se to blíží asi měsíc před tím, než odešel. Slavily se zrovna jeho narozeniny. Byl velice subtilní a působil opravdu jemně. Spíše mlčel a poslouchal, jako by měl najednou takový pocit smíření.

Obr. 3 – Dědeček s babičkou

Rozhovory o dědovi

Mgr. Věra Davidová

manželka a administrativní pracovnice

Děda získal místo v srdci mojí babičky skrze tvorbu. Učil ji malbu, babička ráda vypráví příhodu, kdy malovala olivovou barvou. Šlo o portrét. Během malování děda navrhl, aby použila sytě růžový odstín. Tím babičku překvapil a asi i zaujal.

Při jaké příležitosti jsi se s dědou poprvé setkala?

Byl mým učitelem na Pedagogickém institutu (PI) v Liberci. To byla vysoká škola, nepodařený komunistický experiment, který trval jen od r. 1959 do r. 1964, potom došlo opět k návratu k pedagogickým fakultám.

O čem jste spolu hovořili?

Od počátku o umění (z mé strany více o literatuře).

S jakým tématem jsi si mého dědečka spojila?

Vzhledem k tomu, že jsme se v r. 1964 vzali, pak k abstraktním tématům přibyla rodina. Musím říci, že ale stále převažovala témata abstraktní, konkrétní jsem řešila sama.

Trávili jste spolu hodně času i přes náročné zaměstnání dědečka?

Samozřejmě, i když politický vývoj a vnější okolnosti způsobily, že jsme velkou část té doby žili v podstatě odděleně – v r. 1964 zrušení PI v Liberci a přesun VŠ do Ústí nad Labem, časté konzultace J. D. v Praze v rámci kandidátského studia, později práce spojená s pobytem v maringotce, a nakonec úvazek na PF Hradci Králové (jako rodina jsme bydleli v Praze).

Je něco, čím Tě mohl děda inspirovat?

Ano, velkým zaujetím pro věc, schopností soustředění a pracovitostí (ve svém oboru).

Mohla bys popsat nějakou situaci s dědou, která Ti utkvěla v paměti?

Nejhezčí vzpomínky mám z počátku vztahu (na procházce mi pískal motivy z Prokofjevova klavírního koncertu, nebo vzpomínám na spontánní společnou jarní koupel na přehradě Černá Nisa v Jizerských horách, kdy ještě na břehu křupaly zbytky ledu).

Jaké bylo Tvé poslední setkání s ním?

Bohužel smutné, v nemocnici pár dní před jeho smrtí, kdy ho už zrazovalo hmotné tělo a duch si všechno uvědomoval.

Povídali jste si také o jeho malířském zájmu?

Pokud je tím myšlena aktivní malířská tvorba, někdy jsme se toho dotkli. Bylo to ale pro něho „bolavé“ téma. V dětství a raném mládí se věnoval aktivně hudbě (housle), k výtvarné tvorbě přešel poměrně pozdě a brzy se začal věnovat teorii, což způsobilo možná až přílišnou sebekritičnost.

Obr. 4 – Dědeček v dětství

Prof. PaedDr. Jaroslava Anna Šicková-Fabrice, akad. skulptor, PhD.
kolegyně v oboru, arteterapeutka

V pozici kolegů si tyto dva lidé velmi rozuměli a vzájemně se doplňovali a ovlivňovali. Dědův přístup k výtvarné tvorbě doplňoval přístup paní profesorky, která pojímala tvorbu jako velice blízkou arteterapii. Tvorba a oddanost k ní je něco, co tyto dva lidi pojilo a co utvářelo jejich přátelství. V rámci této dlouhodobé spolupráce se jejich radost z kreativity v životě prohlubovala a prolínala se skrze celou jejich kariéru.

Při jaké příležitosti jste se s dědou poprvé setkala?

S prof. Davidom som sa stretla „náhodou“ na Pedf UK v Prahe v Rettigovej ulici na obhajobe dizertačnej práce doktorandky. Obaja sme boli delegovaní do poroty ako oponenti. Zhodou okolností sme sedeli vedľa seba. Pán profesor sa ku mne počas obhajoby viac rázy naklonil a pošepkal mi, že pozná moju knihu Základy arteterapie, ktorá sa mu veľmi páči. Dodal, tiež šepotom, že ma rád spoznáva osobne. Keďže sme nechceli rušiť priebeh stretnutia, zmlkli sme, no obaja sme netrpezlivo čakali, kým sa skúška skončí, lebo sme cítili, že si toho chceme ešte veľa povedať. Veľmi ma samozrejme potešilo, že niekto taký významný ako Prof. David pozná moju knihu. Po ukončení obhajoby, keď sme sa už mohli už zhovárať, ma o tom svojimi trefnými komentármi presvedčil. Okamžite som pocítila existenciu akéhosi vnútorného spriaznenia, zdalo sa mi, že sa poznáme už strašne dlho. Bolo to niekedy na jar v 2007 alebo v 2008 roku. Do Prahy som v tom čase chodila veľmi

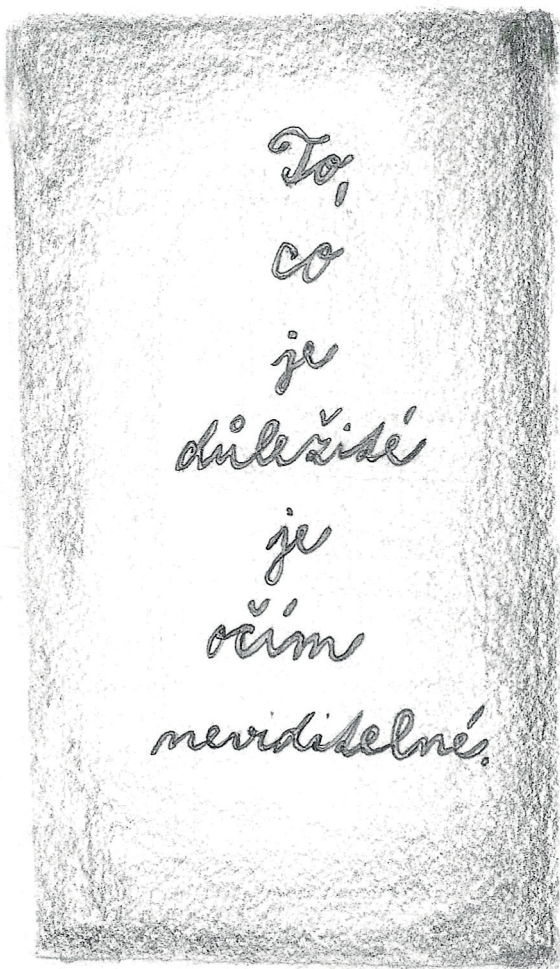
často a rada, aj preto, lebo som toto mesto vždy milovala a neprestala ho považovať za svoje hlavné mesto ani po rozdelení Československa. Rozhovory s ním boli pre mňa skutočným zážitkom. Bol veľmi múdry a citlivý človek. Dokázal debatovať na akúkoľvek tému z dejín svetového i českého umenia, veľa som profesne získala s týchto stretnutí. Bol pre mňa už dávno pred našim stretnutím autoritou v oblasti výtvarnej výchovy, estetiky aj s dvomi ďalšími českými kolegami-autorami v tejto oblasti s pánmi Uždilom a Zhořom. Považovala som ich priam za legendy výtvarnej pedagogiky nielen v Čechách ale aj na Slovensku.

O čem jste spolu hovořili?

Najčastejšie sme samozrejme spolu hovorili o umení, obaja sme nadšenci pre japonské umenie a kultúru. Hovorili sme samozrejme aj o arteterapii, o iečivej a výchovnej dimenzii umenia a umeleckej reflexie, ale aj o viere, o rodine a mojom ďalšom profesnom smerovaní. S profesorom Davidom sme pri našich stretnutiach preberali často aj pomery na vysokých školách v Čechách i na Slovensku a bol to práve on, kto ma prvý povzbudil, aby som sa pokúsila získať profesúru v Čechách. Konkrétne na Pedagogickej fakulte University J. E. Purkyně, v Ústi nad Labem, ktorá bola v tom čase jediným miestom v Česku i na Slovensku, kde bolo možné sa v odbore Výtvarná výchova inaugurovať a kde aj sám pôsobil.

Dnes, s odstupom času to už môžem povedať smelo, že spomínané „náhodné“ stretnutie s Prof. Davidom, bolo rozhodujúce nielen pre môj osobnostný a odborný

rast ale aj pre ten profesný, v podobe získania profesúry v roku 2009. Bol mojim navrhovateľom i konzultantom počas celého procesu, ktorý trval približne 2 roky. Je za ním množstvo stretnutí, konzultáci i prednášok i hromážďovania materiálov, katalógov, fotiek, publikácii z mojich výstav a sympózií a iných podujatí, ktoré boli potrebné do Ústi nad Labem dodať, poslať poštou. Pamätám sa celkom presne, že tento balík vážil 11 kg.

Obr. 5 – Kresba citace

S čím jste si mého dědečka spojila?

Naše stretnutia boli spojené síce vždy s prácou, ale išlo aj o pocit: úcty, uznania a radosti s každého ďalšieho priateľského príjemného stretnutia v niekorej z pražských krčmičiek alebo reštaurácii a ich terás.

Chtěl o Vás a Vaší práci napsat knihu. Co ho na Vaší práci zaujalo?

Ano, chcel písať o mojej práci a o mne knihu, k čomu žiaľ z dôvodu jeho odchodu do večnosti už nedošlo. Je mi to dones nesmierne ľúto, že to nestihlo. Som veľmi rada, že napísal aspoň text ku katalógu mojej a manželovej spoločnej výstavy, ktorý nazval Socháři medzi nebom a zemou. Čo ho na mojej práci zaujalo? Zdá sa, že ako jeden z mála kunsthistorikov ktoré o mna písali, ocenil najmä moje monumatálne sochy z kameňa, ktoré stoja v exteriéri na mnohých miestach sveta, ale vyzdvihol aj to, že som ako matka troch detí dokázla svoju tvorbu spojiť so starostlivosťou o ne o domácnosť. Citlivo si všiml napr. moju záľubu v nosení širokých sukni, ako symbolu ženstva a materstva, čo nikdo iný pred ním ani po ňom neurobil. Ocenil aj tvorbu môjho mažela, s ktorým sa naozaj hneď spriatelil počas jeho prvej návštevy u nás v Bratislave. Bola som nesmierne poctená jeho priazňou a záujmom o moju, našu tvorbu, no čo ho primárne naozaj na mne zaujalo, to je pre mňa dodnes tajomstvo, ktoré som ešte nestihla odhaliť. Prvotne spoznal moju knihu a až potom mňa, čo je možno jedna z možných odpovedí na túto Vašu otázku.

Trávili jste spolu hodně času i přes náročné zaměstnání dědečka?

Naše stretnutia boli sporadické, najmä pri mojich pracovných pobytoch v Prahe, ale on sám bol dvakrát našim hosťom v Bratislave. Raz aj v Starej Turej, pri príležitosti odhalenia pamätníka, ktorý sme s manželom vytvorili - prof. Jozefovi Roháčkovi, ktorý preložil Bibliu do slovenčiny z pôvodných jazykov. Vtedy sme paralelne mali aj našu spoločnú výstavu v Galérii Petra Matejku v Novom Meste nad Váhom, kde sme ho s manželom zobrali na výlet na blízky hrad Beckov, ktorý sa mu veľmi páčil. Mali sme dohodnutú ďalšiu spoluprácu, na ktorú sme sa veľmi tešili. No keď sme odchádzali na štúdijný pobyt do USA v lete 2014, netušili sme, že keď sa vrátíme už nebude medzi živými.

Je něco, čím Vás třeba mohl můj děda inspirovat?

Určite vo veľa veciach. Fascinoval ma najmä jeho príbeh života „v maringotke“ počas jeho diskriminácie vládnucou mocou, keď nemohol z ideologických dôvodov publikovať ani pôsobiť v povolání, ktoré vyštudoval a miloval. Teda jeho flexibilita a resiliencia a adaptabilita a sila nerezignovať, ale ísť ďalej. Obdivovala som najmä jeho vieru a nezlomnosť a nekompromisnosť v čase komunizmu. V jeho odborných publikáciách ma inšpirovalo jeho celostné chápanie vecí a javov, teda ich prepájanie do širších súvislostí, jeho odborný a nezameniteľný, na porozumenie sice náročný jazyk, ktorý ale čitateľa posúval ďalej, ale najmä zdôrazňovanie duchovného rozmeru umenia, vrátane výchovy a liečby umením, v ktorom sa naše postoje a pohľady asi najviac približovali a prelínali.

Mohla byste popsať nějakou situaci s mým dědou, která Vám utkvěla v paměti?

Bolo ich viac, ale toto bola jedna dramatická situácia tesne pred mojou inauguračnou prednáškou. 11 kg mojich materiálov, ktoré mali byť k dispozícii komisii sa akosi stratili. Bolo tam len zopár katalógov, ale väčšina dokumentov chýbala. Keď som na to upozornila sekretárku university, ktorá pripravovala celý proces obhajoby, tvrdila mi, že nič viac odo mňa nedostali. Vtedy ma zachránila priateľka Mária, ktorá mala na šťastie akoby zázrakom k dispozícii v peňaženke odložený doporučený lístok z pošty s adresou školy a dokonca i áhou balíku, ktorý sekretárke ukázala. Materiály začali všetci rýchlo hľadať, lebo o pár minút sa mala začať moja inauguračná prednáška. Vtedy situáciu zachránil profesor David tým, že si pohotovo spomenul, že všetky moje veci sú u neho v pracovni. Bleskurýchle sa presunul autom spolu s mojím manželom na miesto ich výskytu a všetky materiály sa nakoniec včas dostali tam, kde mali byť.

Jaké bylo Vaše poslední setkání s ním?

Posledné stretnutie bolo, žiaľ, už len telefonické. Volala som mu na jar v 2014 pred odchodom na dlhší pobyt do USA, lebo som sa chcela s ním rozlúčiť. Na jeho hlase som ale počula, že mu nie je dobre. Mal veľké bolesti. Bola som tým znepokojená a zdôraňovala som mu, že musí zavolať pohotovosť. Sľúbil mi, že to urobí. Netušila som, že je to s ním také vážne. Už sa neozval. Po návrate na Slovensko ma zastihla smutná správa o jeho smrti, čo ma veľmi zarmútilo. Ostalo mi

množstvo jeho listov, ktoré si cením a opatrujem. Mal zvlášny, hoci niekedy ťažko čitateľný rukopis a čítanie jeho dopisov tak bolo pre mňa vzrušujúce, podobne ako riešenie rébusov.

Povídali jste si také o jeho malířském zájmu?

O jeho maliarskej aktívnej záľube som netušila. Maľoval? Ak áno, nikdy sa mi k tomu nepriznal. Vedela som len, že má veľmi rád české maliarstvo, najmä Jana Zrzavého, podobne ako ja.

Obr. 6 – Dědeček s kolem

Dědův životní příběh

*23. 5. 1933 v Pardubicích

Byl prvorozený a jediný syn pocházející z tradičního manželství. Od jeho raného dětství až do studijních let žil postupně ve dvou malých městech. Jeho maminka byla ženou v domácnosti a velmi ráda vařila. Na rozdíl od zbytku rodiny měla ráda nedělní „korzo“ typické pro maloměsto, kde se na náměstí rituálně scházeli a zdravili sousedé z celého městečka. Velmi ráda četla, milovala také historii. Tatínek byl učitelem a velice rád a dobře maloval, konkrétně pohledy do krajiny. Byl typickým „krajinářem“, v létě o prázdninách vyrážel na kole do přírody, trávil v ní čas jejím zachycováním v pečlivých skicách. Ty byly provedeny jako jakési mapy, do kterých po jejich detailním dokončení až vědecky vpisoval velice podrobně vylíčené odstíny barev. To vše prováděl tužkou většinou na desku. V klidu a přívětivém prostředí domova obrazy domaloval a dokončil právě prostřednictvím doplňování jednotlivých barev jako jakýchsi políček či puzzlů tvořících kompletní obraz. Za svého ještě svobodného života se můj pradědeček, dědečkův otec, vydával na cesty po Balkánu, kde často za nocleh a večeři zaplatil hostinskému obrázkem jeho podniku. Podle vyprávění a některých dochovaných obrazů to mohly být opravdu romantické prožitky.

Dětství trávil můj děda spíše samotářsky. Měl samozřejmě své přátele ve škole či okolí. Nicméně spoustu času trávil spíše v prostředí rodičů. Jeho puberta či dospívání probíhalo, jak to znám z příběhů i od dědečka

samotného, spíše jako poklidné sebepoznávání. V některém z dopisů mi popisoval svůj způsob trávení času o samotě ve svém dospívajícím věku. Jako jediné dítě v rodině nebyl vystaven onomu srovnávání se, které známe spíše z velikých rodin. Tudíž byl ten jeho čas vstupování do dospělosti doprovázen analýzou sebe samého a organicky se vyvíjející introspekci. Po maturitě na gymnáziu vystudoval tříletý obor výtvarná výchova na UK v Praze, později rovněž na UK nástavbové studium estetiky. Při studiu se stále věnoval vlastní tvorbě, a to jak figurální malbě, tak i krajinomalbě či zátiší. Tou dobou již vyučoval v zájmovém výtvarném kroužku v tehdejší „pionýrském domě“ (dnešní dům dětí a mládeže). Ve vlastní tvorbě začal hledat nové formy vyjádření, jeho umělecký projev se poněkud změnil a získal snový surreální styl. Postupem času se ale víc a více věnoval teorii výtvarné tvorby. V r.1962 začal působit jako odborný asistent na Pedagogickém institutu (PI byl našťastí přechodný pokus tehdejšího politického vedení aplikovat sem sovětský model vysokého školství, trval jen 5 let do r. 1964).

V r. 1964 se oženil se svou bývalou studentkou, v r.1966 se jim narodilo první dítě. Byla to holčička, moje matka. Jak šel dědův život dál, postupovala také jeho kariéra. Ta začala být více a více soustředěná na teoretické pole. O pár let později se dědovi narodil chlapeček, můj strýc. Období, ve kterém žili rodinný život, bylo ale pro dědovu kariéru již od raného dětství mé matky, náročné. Po invazi vojsk v roce 1968 nemohl vykonávat zaměstnání ve svojí profesi. Ještě v roce 1969 byl vyslán na kongres INSEA do New Yorku a v návaz-

nosti na to na dvouměsíční stáž ve státě New York, což mu později politicky přitížilo. Byl tam jako jediný představitel z Československa a proto byl požádán o rozhovor několika americkými novináři, mimo jiné redaktorem stanice Hlas Ameriky. Koncem roku 1969 došlo na Pedagogické fakultě v Ústí nad Labem k tzv. "čistce", v rámci které byla převážná část členů katedry výtvarné výchovy vyhozena. Jako jeden z důvodů u mého dědy – kromě nesouhlasu se „vstupem vojsk“ byl uveden i pobyt v USA a zmíněný rozhovor pro „nepřátelský“ rozhlas. Poté se mu nedařilo získat odpovídající místo, pouze dělnické profese, ke kterým neměl ani vzdělání ani předpoklady. Naštěstí našel po čase práci spojenou s pobytem v maringotce, kde se i přes někdy drsné podmínky, mohl díky samotě věnovat studiu.

Teprve po roce 1989 zjistil, že existoval v době tzv. normalizace seznam lidí, kteří měli zakázáno pracovat ve školství, kultuře, sdělovacích prostředcích a podobně. On byl na tomto seznamu uveden. Jeho žena, moje babička, na seznamu nebyla, a tak děda mohl celá léta publikovat pod jejím jménem, a to většinou v odborných časopisech (Estetická výchova, Výtvarná výchova). To vedlo někdy – podle jeho vyprávění – až ke komickým situacím, kdy se odborná čtenářská obec dotazovala, kdo že je ta velice vzdělaná autorka a kde vyučuje. Koncem osmdesátých let došlo k částečnému uvolňování a on byl přijat jako odborný pracovník do Východočeské galerie Pardubice, brzy poté (v r. 1989) už mohl nastoupit na PF do Hradce Králové a později Ústí nad Labem. Bylo mu umožněno dokončit aspiranturu a obhájit konečně titul CSc., později i docenturu a posléze byl jmenován

řádným profesorem. Mohl tedy konečně pracovat odborně ve svém oboru, až do poměrně vysokého věku mohl předávat své znalosti a zkušenosti i svou moudrost dalším generacím.

Co se týče jeho díla, tak se, jak výše zmiňuji, jedná především o publikace do časopisů. Do roku 1989 psal své texty pod jménem mé babičky, Věry Davidové. Po sametové revoluci již mohl psát oficiálně pod svým jménem. Z jeho děl vyjmenuji tedy hlavně to opravdu proslulé, Století dítěte a výzva obrazů. Jde o soubor sesbíraných článků, statí a podobně, které vydával časopisecky. Kniha je opravdu rozsáhlá a obsahově velmi bohatá.

Práce Výtvarná výchova jako smyslový a duchovní fenomén představuje hlavní téma jeho celoživotní práce, důraz na propojení duchovního a smyslového ve výtvarné výchově jako protiváhy k upřednostňování formálních či tzv. „naučitelských“ metod výtvarné výchovy. Mezi další z jeho prací se řadí monografie věnovaná malíři Vladimíru Komárkovi, s nímž ho pojilo dlouholeté přátelství.

Didaktická část

Jak jsem ve spolupráci s Kateřinou Weinherťovou a Karolínou Korejšovou pojala koncepci žívlů

Vlastní zážitky

Co se týká toho, do čeho jsme spolu s dědečkem dávali sílu byla kreativita. Pokaždé bylo k dispozici spousta papírů a barev, se kterými jsme mohli tvořit limitováni právě pouze oněmi prostředky.

Každá z nás tedy dostala A3 formát papíru vyšší gramáže. Poté se každá pustila do tvoření za pomoci štětců, heny rozmíchané s vodou a kávou. Námětem pro tvorbu skupině našich spolužaček, spolu se kterými jsme výuku realizovaly, bylo vytvoření místa pro setkání všech žívlů dohromady.

Při promýšlení koncepce didaktických hodin jsem si rozmýšlela, jakým způsobem svůj styl přemýšlení spojit s dědečkovou kreativitou. Východisko jsem na základě vzpomínek shledala ve výtvarné výchově v souvislosti a úzkém propojení s přírodou. Děda totiž miloval přírodu a blízkost k ní projevoval v podstatě každodenně. Dalo by se říct, že obrátil civilizačně pojatý fenomén studia naruby a nový líc vytvářel právě oním vztahem k přírodě jakožto bezbřehému zdroji inspirace. Cesta, kterou v pedagogické konceptualizaci volil, byla zároveň také ukazatelem směru filozofického smýšlení o praktických záležitostech. Srozumitelněji řečeno u dědečka

vnímám jakési dvě roviny. Jednu praktickou a druhou teoretickou. Vztah mezi nimi se může stát vzorem přemýšlení o životě i mimo výtvarnou výchovu. Paralelně se tyto dvě možnosti, navzdory jejich různorodosti (teorie výtvarné výchovy jako efemérní objekt, praktická část jako realizace nápadů), mohou stát jednotou. To je možné právě skrze kreativní přístup k životu a přírodě v něm. Tudíž v rámci tohoto zjištění na základě podnětů z tvorby a kreativity dědečka, jsem shledala příhodným pokusit se zhmotnit nezachytitelné. Tak přicházelo v úvahu na hodinu výtvarné výchovy přinést v rámci možností učebny živly.

Nešlo tedy o velký oheň na otevřeném prostranství, ale o svíčku. Nejednalo se o vlhkou půdu podél koryta řeky, ale o henu určenou k barvení vlasů a kávu. Rovněž jsme nestáli na horském kopci a cítili silný vítr, ale otevřely jsme okno. Zkrátka šlo o přizpůsobení nespoutaných žvlů civilizačním vlastnostem. Dále jsme se nekoupaly v jezeře, abychom pocítily sílu vody, ale podávaly si sklenici s vodou. Výše vyjmenované zpodobňovalo oheň, zemi, vzduch a vodu. Každý prvek jsme si, na základě volné inspirace s teorií MBSR¹ (Mindfulness

1 MBSR v bodech: „všímavost se odehrává v přítomném okamžiku, všímavost můžeme cvičit a posilovat, všímavost můžeme rozvíjet, při cvičení všímavosti posilujeme schopnost nehodnotícího uvědomování, všímavost nám otevírá cestu k vlastní moudrosti, vzhledu a soucítění“, autorem této léčebné metody na snižování stresu je Jon Kabat-Zinn, smyslem MBSR je tedy zklidnit mysl prostřednictvím zvýšení pozornosti k vnějšmu

Based Stress Reduction), prohlížely do sebemenších detailů a vcítily se do každého z nich. Oheň mohl působit svým teplem v interiéru velmi útulně, země zase stabilně, vzduch svěže a voda klidně. Toto tedy byla volně vázaná možnost toho, jak skloubit vzpomínky na dědečka s jeho mnou interpretovanou didaktikou.

i vnitřnímu dění v lidské společnosti, a právě zejména v člověku samém

Další možné formy výuky výtvarné výchovy bych ráda sumarizovala v následujících možnostech. Ty se soustředí už přímo na samotné téma můj dědeček:

Na druhém stupni ZŠ nebo v Gymnaziální výuce Výtvarné výchovy by se dle RVP ZV a G realizovaly zejména kompetence k učení, kompetence k řešení problémů a kompetence pracovní.

Autoportrét sebe a svých společných vlastností s dědou

Námět: zachycování společného charakteru, cestování v čase, práce na sobě samém, porozumění své tváři, zkoumání jejího původu, soustředěnost na sebepoznání, pokus o zdánlivě objektivní pohled na sebe prostřednictvím subjektivního pohledu na dědečka, procítění pocitu sounáležitosti s dědou

Motivace: empatický přístup k rodině, uvědomění si existence dědečka v nás, práce na sebevzdělání v psychologii neverbální komunikace a obličejové mapy, reflexe teorií o genetické výbavě společných rysech, dále jejich možnou výpověď o charakteru člověka, prostor pro reflexi

Zadání: malba sebe a dědy v jednom obraze s použitím skic sestavujících finální obraz malby akrylem, skicy mohou být sestavené z kreseb tužkou i úhlem a měly by sloužit jako možné vzory pro finální obraz a zároveň se k nim pak v reflexi vyjadřovat se stejnou důležitostí jako k obrazu

Popis aktivity: malování z paměti a se zrcadlem, nacházení genetické linie v obličejí, popřípadě zápisky ke kresbám fungující jako jakési vysvětlivky

Reflektivní otázky: Jaký výjev sis pro svůj obraz vybral/a, popiš ho? Jak si na něj přišel/přišla? Je inspirovaný fotkou, reálnou zkušeností, vzpomínkou, vyprávěním?

Umění a vizuální kultura: vzor v Načeradském či Gerhardu Richterovi

Ilustrace ke krátkému textu o dědovi

Námět: napsat a ilustrovat krátký text o dědovi, formulovat tím svůj vztah k dědovi a celkový pocit ze vzájemného vztahu, vylíčit ho jako společenského nebo naopak samotářského jedince, stvořit celistvé kompaktní umělecké dílo v rozsahu cca deseti stránek libovolného formátu, vazba bude na každém studentovi (ideálně ručně svázaná)

Motivace: péče o vztahy a zvěčnění určitého postoje, reflektování na svoje uchopení společného i individuálního výstupu, rozvíjení vizuální gramotnosti, podpora kreativity v přemýšlení a v přístupu k životu, schopnost ve zkratce vystihnout a určit to podstatné, možnost stylizace a realizace trendů.

Zadání: vybavit si zkušenost s dědou, formulovat jí prostřednictvím slov a obrazového doprovodu, reflektovat v práci váš vztah a proces tvorby samotný, výběr techniky je určený v podobě kresby pastelkami, doporučuje se tedy spíše malý formát (možnost formátu velkého)

Popis aktivity: tužkou napsat text, navrhnout ilustraci a poté kreslit pomocí pastelek, kresba může mít jakoukoli podobu, někdo bude chtít volit konkrétní ilustraci situace a další zase zadání uchopí abstraktně

Reflexivní otázky: Jak se mi vybavovala daná situace? Jak se mi kreslilo a jak psalo?

Umění a vizuální kultura: vzor v Daisy Mrázkové

Obraz o tom, jaký je dědův den

Námět: namalovat obraz definující den výstižný pro dědečka a celý jeho život, jde o zachycení tématu širokého záběru tzv. v kostce, student by se měl zamyslet nad otázkou co a jak vnímá u svého dědečka jako výstižné, soustředěnost by měla být na formu i obsah, důležitost sdíleného a čteného, idea je zformulovat obraz do srozumitelné podoby

Motivace: vytvoření artefaktu sloužícího jako připomenutí si dědečka či jako přímý dar dědovi, spojitost mezi osobním příběhem dědečka a vlastním pochopením jeho pojetí času, možnost uchopit úkol jako cestu v dědečkových šlépějích nebo jejich výzkumné dobrodružství

Zadání: vepsat a vkreslit něco o dědečkovi a o jeho životě citlivou formou, v obraze může hrát roli také nějaký zakomponovaný text (typografie), velká část spočívá v dobře promyšleném konceptu souvisejícím s případně potřebnou konzultací před začátkem tvorby

Popis aktivity: abstraktní či konkrétní obraz dědečkova života opodstatněný určitým kontextem, a to ve formální i ideové oblasti, vizualizace je toho nedílnou součástí, osobitá výpověď o existenci blízkého člověka

Reflexivní otázky: Co a proč mi při práci bylo vzorem? Snažil/a jsem se něco změnit nebo spíše popsat?

Umění a vizuální kultura: vzor v Denise Wagnerové

Obraz nebo cyklus obrazů o dědově práci

Námět: propracovaný obraz či cyklus obrazů odkazující na povahu dědečkovy práce, smysl činnosti s kariérou spojené, obraz/y zachycující dědu při práci nebo během aktivity s ní spojenou, zpodobnění ve formě a) figurální malby zasazené v nějakém prostředí či b) popisná malba předmětů nebo místa vystihujícího pracovní aktivitu

Motivace: sebevyjádření prostřednictvím něčeho povědomého a blízkého (vztah k dědečkově práci), zpodobnění či použití zkratkovitosti ve vyprávění obrazem, vlastní formulace myšlenek do podob různých tvarů a jejich významů, seberealizace skrze malbu a přiblížení se dědečkovi

Zadání: empaticky vkročit do dědova kariérního života, inspirovat se jeho každodenní rutinou, jak ji vnímám z mého úhlu pohledu, před tvorbou by mohla pomoci také myšlenková mapa pro podporu během procesu vývoje malby, snaha o to zachytit typickou výstižnou polohu dědečka

Popis aktivity: zamyšlení se nad způsobem práce dědečka a zachycení její realizace ve formě obrazu, půjde o náhled do života nenahraditelného člověka, možnost zamyslet se nad přirozeným vztahem k příbuznému

Reflektivní otázky: Jak mnou rezonuje práce dědečka? Proč jsem si vybrala ji zpracovat tímto způsobem?

Umění a vizuální kultura: vzor v Miroslavu Šaškovi

Oblíbené dědečkově místo

Námět: propojit si konkrétní prostředí s dědečkem a scénograficky zachytit genius loci, vytvořit si svou vlastní filozofii prostoru a její symboliku, různé části místa by měly mít svůj význam a důležitost, osobitá nápaditost i originalita hrají velkou roli v komplexním uměleckém díle, propojenost s emocemi i racionální povahou věci

Motivace: zhmotnění hezké atmosféry související s dědou, oduševnělá práce na zachycování konstelace či dalšího rozměru vazby k dědečkovi, haptická činnost, empatie v rodině, zkoumání a analytický přístup, otázky i odpovědi na téma dědičnosti a tak podobně, uvažování nad tématem z úhlu pohledu do procesu i jeho pozadí zasvěceného tvůrce

Zadání: vytvořit model prostoru dědečkově přítomnosti, ukázat na něm své přemýšlení a schopnosti uvažovat metaforicky, vlastní přístup k tvorbě, úkol zachytit dědečkově místo a pocitovou stránku vašeho společného vztahu, symbolika barev, dekoru a tvarů

Popis aktivity: zpočátku skicy zachycující dědečka (studující si může dané vlastnosti také zpočátku sepsat) a následuje samotná modelace prostoru, společná prezentace prací spojená s vzájemnou závěrečnou reflexí

Reflexivní otázky: Jak jsem si na dané místo vzpomněla a proč si jej spojuji s dědou?

Umění a vizuální kultura: inspirace stylem M. Gondryho

Dědečkova teorie

V textu knihy *Od výrazu k dialogu* (1997) Jan Slavík cituje „Výtvarná tvorba je v tomto pojetí prostředkem, skrze nějž „objevujeme svůj vnitřní psychologický prostor a spojujeme jej s vesmírným prostorem. Objevujeme tak i svůj „vnitřní tvar.“ (Slavík, 1997, str. 45) Všimla jsem si, že v práci mého dědy se podobné metafory a specifické formulace často objevují.

Pokusila jsem se z díla mého dědečka vyčíst a představit si, jak by se asi vyjádřil k současné situaci výtvarné výchovy ve školství a jsem přesvědčená o jeho pozitivní kritice. Myslím si, že je řada věcí, které měl dědeček za záměr změnit. Byl zastáncem různorodosti témat a přátelského přístupu (k dětem) namísto toho autoritativního.

A mimo to také prosazoval pojetí kreativity spíše v konceptu přemýšlení než vytváření výrobků. A skutečně se sledem událostí různého typu vyvíjela výtvarná výchova tak, jak o ni děda vizionářsky mluvil, a to právě skrze pohled očima poměrně náročného kritika sledujícího potřebnou práci na poli didaktiky. Jeho přístup shledávám blízkým se světem waldorfského a Montessori pojetí výchovy a vzdělávání. Pokud se soustředím na ono společné, pak z rysů již dávno vzniklých, avšak (zřejmě) globalizovanou dobou v realitě aktualizovaných pravidel waldorfského stylu, shledávám řadu konkrétních dědečkem uctívaných příkladů. Mezi takové patří, jak důležitost výtvarné tvorby či výjimečné slovní hodnocení blízké holistickému kognitivnímu

stylu, tak jakási podpora či zpětná vazba na žáka. Co se týká Montessori přístupu, pak by mohl být vhodným vzorem také krátký seznam charakteristik blízkých dědově teorii. Od přizpůsobení materiálních podmínek požadavkům studujícího, přes budování jeho sebevědomí až k pojetí učitele v roli jakéhosi průvodce či diskutéra. Je toho tedy opravdu mnoho, co by dnes mohl děda zkoumat a prostudovávat. To je mimo další důvody hlavním motivem k napsání této práce. Poukázat na optimistický pohled, který poodhaluje malé krůčky k naplňování vize ideální výtvarné výchovy vnímané jeho pohledem. Jsem také přesvědčená, že v dnešní době popularizace meditace a různých afirmací čili rozvoji intuitivní složky lidské prapodstaty by byl dědeček ve svém živlu a cítil by se inspirován právě onou představou o směřování člověka k citlivosti. Víra ve vizualizaci a představivost celkově by mu pravděpodobně také přinášela mnohé radosti.

Dědeček jako by se věnoval něčemu způsobem, který předčil svou dobu. Když si čteme jeho texty dnes, z našeho současného chápání, ničemu se nedivíme. V jeho době to však byl nový jazyk s novými abstraktními pojmy a jejich významy. Bylo to způsobené tím, že se dostával k odborné literatuře ze zahraničí a z ní čerpal. Šlo totiž o jeho stáž v Americe skrze INSEA. Tam se seznámil s velice zajímavými lidmi, se kterými byl v kontaktu i nadále po návratu. Za peníze ušetřené z kapesného po dobu stáže nakoupil v USA řadu publikací, které mu pak postupně jeho američtí přátelé posílali (v letadle při zpáteční cestě by měl několikanasobnou nadváhu zavazadla). Naštěstí tehdy přísná celní

kontrola pravděpodobně naprosto nerozuměla obsahu publikací a tedy usoudila, že nejsou ideologicky nebezpečné. Pro leckoho může být udivující, že dědeček v době počínající „normalizace“ odmítl nabídku života a práce v USA. On měl však velmi úzký vztah k naší zemi, a dokonce tomu tedy také obětoval mnoho omezením své kariéry. Byl svého druhu idealistickým vlastencem, patřil sem a jinde by mu vřdycky „něco“ chybělo. Jak by se asi jeho život i život celé naší rodiny odehrával? Samozřejmě naprosto jinak. Dokonce bychom pravděpodobně částečně neexistovali nebo ano, ale jinde a jinak.

Dědův život a veškerá tajemství s tím spojená jsou něco, co mě neustále inspiruje a přivádí na mysl spoustu otázek. Ty si kladu o celém odkazu, který tu děda zanechal, a o všech jeho teoriích i zájmech.

Zajímal se o velké množství témat. Sledoval filmy současných režisérů, poslouchal klasickou hudbu a četl toho opravdu mnoho. Knihy, které četl, jsou hustě popsané jeho poznámkami. Měl svůj vlastní systém poznámkování, ve kterém si věci vyznačoval pomocí svých značek a symbolů podobných korektorským. Každá kniha, kterou četl byla zkoumána pod velice pečlivým drobnohledem.

Jeho život je opravdu fascinující. Domnívám se, že každodenním studiem veškeré jeho prožívání prohlubovalo a získávalo nový rozměr. To, že jsem měla možnost nahlédnout do přátelství, která navazoval, mě také velice uchvátilo. Byly to kamarádké i kolegiální svazky pravděpodobně velmi dlouhodobého charakteru. A prostor, který v nich vznikl, jako by nabízel intenzivní

sílu v každém setkání. Každá schůzka byla zřejmě plná opravdu obohacující komunikace o tématech nás přesahujících, a proto mohly ony schůzky rezonovat po dlouhou dobu prodlevy mezi nimi. Jednalo se o řadu umělců, filosofů či kolegů vyučujících, kteří souzněli s dědovými přesvědčeními o duchovně smyslové výchově.

Teorie mého dědečka byly všechny sjednocené jedním tématem a tím byl duchovní rozměr či transcendentace prostupující veškerou činností lidské bytosti. Je možné, že ho v tvorbě velmi ovlivňoval jeho otec, můj pradědeček. Byl to totiž kromě pečujícího otce a oddaného manžela také vysoce citlivý muž se smyslem a schopností ve svých krajinách zachytit onen genius loci. Abychom se ale vrátili k dědečkově teorii, tak měly svůj zdroj především v hlubinné psychologii Carla Gustava Junga. Hluboké ponoření se do četby textů bylo pro něj pravidelným rituálem či dokonce spíše potřebou. Jeho dalším zdrojem, ze kterého čerpal byla eko-filosofie.

Děda v rodině

Souvislost dědových zájmů a směřování mě do určité míry ovlivnila. Na základě souladu dvou sfér, jedné organické a druhé umělecké se na mě a mou rodinu přenesl duch umění. Ta organická část je definovatelná z podstaty svého vzniku. Její původ vnímám v genetické dispozici a tendenci charakteristické právě pro podporování či usměrňování vzniklých sklonů ke specifickému uměleckému či filozofickému sebevyjádření. Mluvit tedy můžeme kupříkladu o zděděné neurologické dispozici. Ta byla individuálně u členů rodiny buď projevena či do určité míry definována výchovou.

U umělecké složky můžeme shledat vlivy vnějšího okolí formou života v rámci společenských institucí jako je škola či práce. To a mnohé další mohlo přispět k uměleckému pokračování životního příběhu každého člena rodiny. Společenská pravidla a konstrukty, díky nimž se každý člen rodiny mohl věnovat určitému zaměření, a to ať již v zaměstnání nebo ve studiu, tvořily a stále tvoří ukazatele možných cest vývoje v dědově šlépějích.

Hodnota kvality životních rozhodnutí se tak vztahuje k rodinné tradici předávané z generace na generaci. Naše rodina je celkově umělecky a psychologicky smýšlející, což otevírá další bránu vědění, a to tu kreativní. Je to ten samý vstup, kterým vcházel již dospělý Jiří David do hlubin poznávání a vzdělávání ve výtvarné výchově samé. Otázkou je, jak si interpretujeme entitu jakožto jsoucnost našich životů. To pak může definovat míru zodpovědnosti za onu sebou zvolenou šlépěj. Někdo

totiž může následovat jakýsi vnitřní hlas, který ho vede k tvorbě. A někdo zase shledává skutečnost a realitu stále kreativně, ale pragmaticky. Ten dotýčný se dívá tedy na to, co je zapotřebí ve vztahu k praktickému životu.

Mně osobně se zamlouvají oba přístupy, a dokonce jsem přesvědčená o jejich vzájemném doplňování se, tedy potřebě jednoho toho druhého. Občas je však složité se v přítomnosti obou přístupů vyznat, a to kvůli efemérnímu základu jejich existence. Nejedná se tedy o psychologické téma, tedy o příběh a osobnost každého jedince. Jde totiž o téma spíše sociologické, vycházející z určitého kolektivního přístupu k práci a k vnímání jakéhosi poslání každého z nás ve vztahu ke společnosti a společnému prostoru. Ona tvořivost postupem času a vlivem společenských požadavků získává novou podobu. Jde tu o jakési zvnitřnění a abstrahování kreativity. Nemusí jít tudíž nutně o ztělesňování, tedy materializaci umění jakožto výsledku práce s výtvarnými prostředky. Může jít o tvořivý přístup k životu, kupříkladu o schopnost vidět alternativy řešení různých složitých situací v práci či o představivost při začínání nějakého náročného úkolu nebo někdy také zapojení intuitivní části procesu vnímání a myšlení.

„Průběh jednání je utvářen v podstatě adaptačně. Nejde však o jednostranný proces, neboť v jednání je stále přítomen předpoklad změny vnějšího světa, vůči němuž je jednání vztaženo. V tom tkví smysl lidské aktivity (přetvářející praxe).“ (Alan, 1989, str. 44) Výše zmíněná citace ze sociologického úhlu pohledu se mi zdá příhodná k textu, ve kterém můžeme číst mimo jiné důležitost toho tvořivého v životě každého člověka.

A to právě tím, jak je díky svému sociologickému rozpětí všestranná. Je velice zajímavé, že vývoj člověka a jeho okolí jako by se přenášel do druhé úrovně jakési rozsáhlé adaptační hry, ve které se může hráč soustředit na strategii a zaujmout skutečně studijní styl nebo se může spontánně nechat vést. A tím také vnímat pouze situaci v přítomnosti a tu se snažit jakkoli řešit.

Adaptace může mít tedy skutečně několik tváří. Škála různých odstínů černobílé se tak stává velice pestrá i navzdory tomu, že má svůj původ pouze ve dvou tónech barvy. Černá jako by, pro představu, byla symbolem exaktnosti a stínu, zatímco bílá improvizace a světla. Množství variant je opravdu velké a postava hráče se zde postupně mění do role malíře, který má úkol malovat a udržet si tím pozici stálého adaptování se ve vztahu k jednotlivým situacím. Není šedá jako šedá a odstín opravdové černé a opravdové bílé je tak jako každý stupeň oné šedé jen jeden. Tím se stává nezaměnitelným.

Právě z důvodu metaforického vidění dvou zásadních přechodů přinášejících svou vizualitou otázky, kupříkladu: Která barva tvoří obraz? Jak se tvarují barvy navzájem? Do takto vzniklého mysteriózního prostoru se může skrze obraz mystických smyšlených rostlin pozorovatel kresby vnořit a ztrácet i nacházet se jako průzkumník a průvodce v jedné osobě. Jako doplněk k detailnímu obrazu o relativně velkém formátu, se může čtenář knížky O dědovi nasytit také kresb tužkou. Ty jsou tedy již z podstaty výtvarné techniky svou barvou, podobně jako dědova záliba v tao, v rozmezí bílé a černé. Pro přiblížení souladu s dědečkovou filozofií v naší

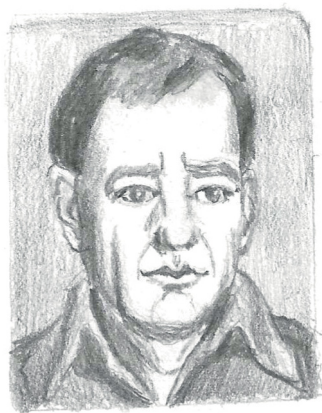
rodině se tedy v obou případech (i černobílé perokresbě i šedé kresbě tužkou) ilustruje dualita a poodkrývá se možná existence světa mezi nebem a zemí. Je to svět, ve kterém ono nebe i zem může být charakterizováno právě skrze filosofii a umění. To a mnohé další může tedy čtenář dědečkových textů zkoumat. Z mého úhlu pohledu amatérského zájmu o filozofii se pokaždé, kdy se dostávám do blízkosti dědečkovy práce, ocitám v jakémsi prostoru s duchovním přesahem. Je to jako nějaké místo pro odpočinek, aktivitu, radost a inspirativní porozumění v jednom. Troufám si říct, že kulturní dědictví a mnohé další, čemu se můj dědeček věnoval a čím nás v rodině duševně obdaroval, má svou váhu dlouhodobě. Jeho práce jako by pro mnohého, kdo se s ní v rodině setkal, znamenala změnu myšlení veskrze stále se opakující tradiční pojetí.

On se také přibližoval jakémusi vyššímu vědomí právě skrze každodenní práci a oddanost jí. Je to jako kdyby šlo o dlouhý nepřetržitý tok myšlenek, nápadů a propojování symbolického s konkrétním. I s námi jako svými vnoučaty se ponořil do výtvarného tvoření s nejasným výsledkem, ale pokaždé velice zajímavým procesem. Malování s dědou pro nás pro všechny bylo něco speciálního a kouzelného. Výsledný obraz totiž mohl být v jakoukoli chvíli považován za dokončený. Tvorba s dědou nám dávala možnost pocítit osvobození se od klasických zvyků a uchopení malby či kresby nebo v podstatě kteréhokoli výtvarného aktu jako metaforu. Je možné, že tou dobou jsme ve svém veselém dětství mohli vědět díky dědovi dokonale, co je to štěstí. Tehdy jsme o něm možná ani tolik nepřemýšleli, ale prostě ho

duchovně i smyslově prožívali a poznávali. Dědeček nás všechny svou otevřenou náručí vítal do svého vesmíru. Tam se nemuselo nic, tam byl klid a porozumění. Zpětně si myslím, že možná právě proto, že se mohlo dělat cokoliv, se tam odehrálo spousta událostí. Každá taková návštěva byla velkým obohacením a vedla k vysoké spontaneitě a produktivitě. Jako by v těch momentech a společných chvílích vše dávalo smysl a bylo jakousi jednotou. S dědečkem si také zpětně pojím jakýsi koloběh života, do kterého mě zasvěcoval. Je to skoro jako kdyby se jakýkoli velký moment v životě manifestoval do jedné myšlenky a ta by se mohla definovat každým po svém. Píšu o tom proto, že práce s myšlenkami byla, z mého úhlu pohledu, vyloženě dědova „parketa“. A jeho idea celistvosti v duchovně smyslové výchově může i v dnešní rychlé době zpomalit tempo davového smýšlení v relativně krátkém spočinutí během výtvarné hodiny.

Obr. 7 – Dědeček I.

Obr. 8 – Dědeček II.

Obr. 9 – Dědeček III.

Obr. 10 – Dědeček IV.

Obr. 11 – Dědeček V.

Obr. 12 – Dědeček VI.

Obr. 13 – Džurina malba Albánie I.

Obr. 14 – Dědečkova malba Albánie II.

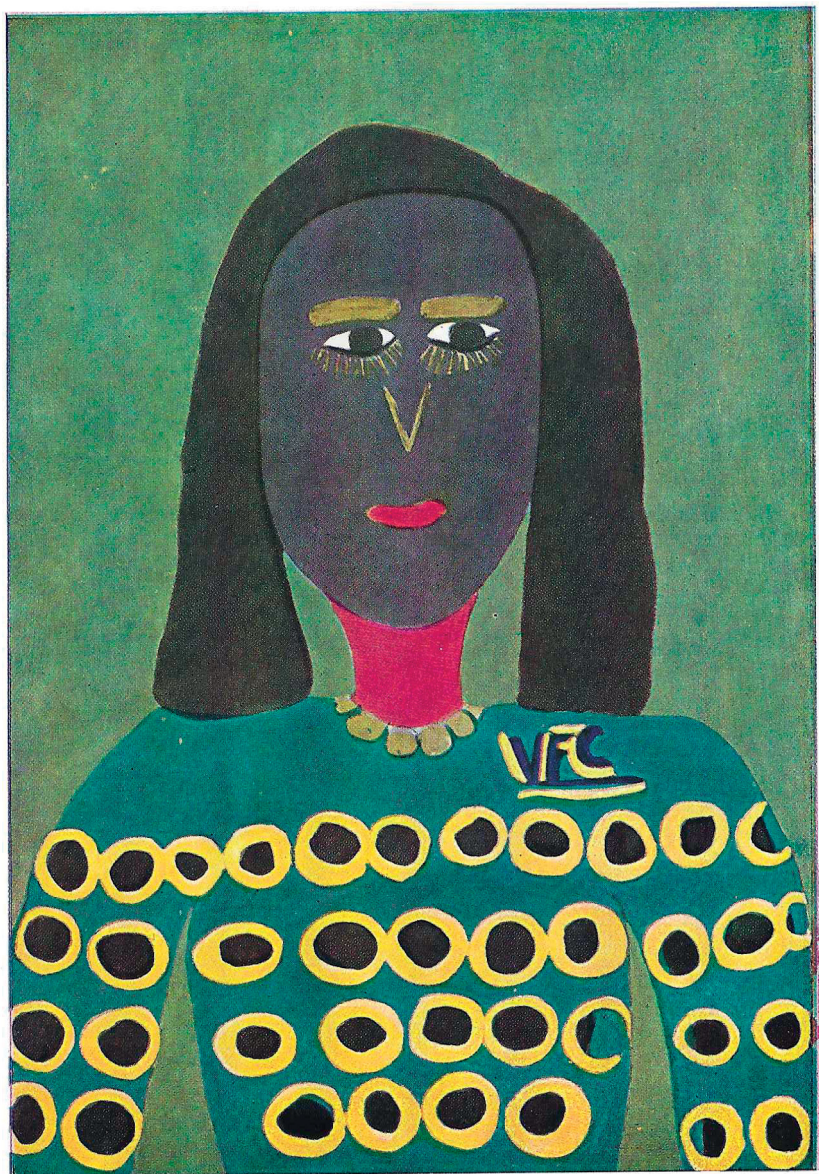

Obr. 15 – Moje dětská kresba I.

Obr. 16 – Moje dětská kresba II.

Obr. 17 - Myself when Angry

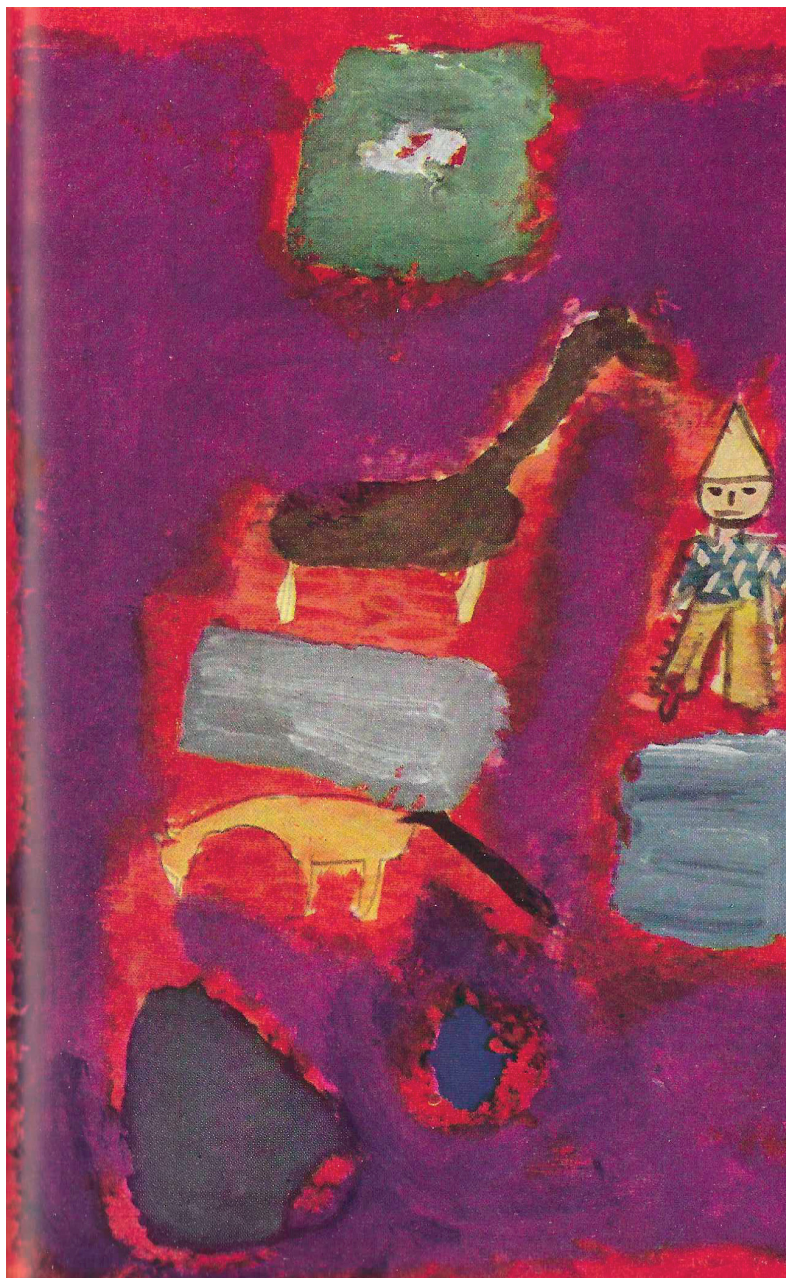
Obr. 18 – Self-portait

Obr. 19 – The Roundabout

Obr. 20 – The Wedding

Obr. 21 – Carnival

Obr. 22 – Dědeček se sestřičkou

Dědeček v citacích

Jak jsem již předeslala výše, jeho teorii související s psychologií, sociologií a výtvarnou výchovou, se budu věnovat pouze spíše amatérsky a zájmově. Z vyčtených textů je zřejmé, že byl ve své práci poměrně kritický. A to kupříkladu k pozici výtvarné výchovy v celkovém studiu. „Školní praxe žila izolovaně, převážně ze své podstaty, teprve v posledním období sice z bezprostředních, někdy však poněkud mechanicky aplikovaných impulsů výtvarného umění, zatímco teorie zůstávala povrchní, nepůvodní a eklektická, protože se často pokoušela spojit v sobě navzájem nesourodé nebo nesouměřitelné podněty.“ (David, 1993, str. 9)

Dědečkova kritika je pro mě zajímavá zejména svou formou. Působí to na mě, jako by velice detailně popisoval něco abstraktního. Duchovní rozměr, který jeho práce spouště lidem přináší, je tedy opravdu barvitě vykreslen do podoby komplexního uměleckého díla výtvarné výchovy.

Nicméně i přes přímou kritiku výtvarné výchovy u nás v jeho době, měl poměrně jasnou představu o tom, jak by měla vypadat: „Jestliže chceme udržet plynulou návaznost živé tradice naší výtvarné výchovy, musíme ji reinterpretovat v duchu vývojové logiky, která se přes veškerou nepřízeň osudu a v důsledku historické diskontinuity v povědomí našeho oboru uchovála, a nakonec se pro jeho tvořivou vitální povahu všemu navzdory aktivně prosadila.“ (David, 1993, str. 9)

Co se týče knih, které dědečka mimo jiné zajímaly, jsou jimi teorie výtvarné výchovy věnující se filozofii

i psychologii. „Dalšie dve duševné schopnosti, ľudské cítenie a chcenie, sú exaktné a spôsobom, akým sme si ich zvykli skúmať našimi normálne vyvinutými zmyslami, veľmi ťažko uchopiteľné.“ (Jusko, 2007, str. 287)

V této pasáži knihy je zřetelné, že jde mimo jiné o popis psychofyzických procesů člověka. Takováto tematika ho zajímala skutečně do hloubky. Není také náhodou, že přímo v této části knihy měl svou záložku.

Teorie, o níž se zajíma, l je překvapivě vskutku systematická. Jde o způsob výuky členěný do logických částí, které mají svůj smysl a díky nimž se může výtvarná výchova stávat velice oblíbenou fungující disciplínou. „Podľa povodcu projektovej metódy při uskutočnení projektu, je potrebné si objasniť a vypracovať najmenej štyri kroky. Prvý krok je zámer, druhý krok vyžaduje plán projektu, v treťom kroku je realizácia projektu a napokon v štvrtom kroku je hodnotenie.“ (Jusko, 2007, str. 329)

Ať už může tento popis znít jakkoli, v samotném uskutečnění může být strategie tohoto přístupu velice efektivní. Dle mého názoru vycházejícího ze skromné zkušenosti s výtvarným vyučováním může během procesu tvoření totiž docházet k momentům plným chaosu a zmatku. Tyto teorie proto velmi obdivuji a pokud budu učit výtvarnou výchovu, nechám se jim vést.

Dědeček se také zajímal o hudbu a zkoumal její vliv na toho, kdo a jak ji poslouchá. Kupříkladu proto zde vidím velice důležité uvést projekt pedagogické fakulty soustředící se na téma hudby v životě školy. „Jednalo se především o synesthesie, synopse (audition colorée), chromatismy, fotismy, efekty percepce

a apercpece, procesy formování a dokončování, stimulace představivosti a fantazie včetně vlivu invence a korespondence mezi hudbou a myšlením.“ (Kolektiv autorů, 1996, str. 119)

Tento výzkum mimo jiné potvrzuje, že se studující může nejen učit zbavovat stresu, ale také se stát součástí sociokulturních rituálů a zvyklostí sdílených ve skupině spolu s dalšími lidmi. Tím se tak stane důležitou složkou fungující v celém složitém systému emocí kolektivního vědomí i nevědomí. Hudba je tedy evidentně velice působivým tvořivým prvkem výtvarné výchovy.

Je znatelné i z dědečkovy oblíbené literatury, o co vše se zajímal. Kupříkladu souvislost mezi světem konkrétních aktivit výtvarné výchovy a neurologickými procesy je toho důkazem. „Verbalizace jako činnost dominantní levé mozkové hemisféry ruší režim pravé mozkové hemisféry specializovaný na utváření obrazu.“ (Hosman, 2007, str. 25) Tato věta následuje podrobné pozorování dětí, které si dávají pauzu během hodin výtvarné výchovy. A jak jsem se již snažila porozumět Exupéryho pasáži Citadely o pozorování lidí, tak jsem došla k zajímavé korelaci s výše zmíněným. Tvrzení, že člověk není tím, čemu se především věnuje, ale tím, co schovává a udělat neopomene. Podobně to může být také s potřebou žáků stimulovat mozek ve více oblastech a ty střídat.

Ona otevřenost související s hledáním smyslu tvorby ve výtvarné výchově může být čitelná také z neustále se vyvíjejícího a pokračujícího dědova studia. „Ve sféře výtvarného vyjadřování nelze stanovit jediný zaručený výchovně vzdělávací model, který by byl trvalý a záro-

veň zachovával otevřenost prostoru imaginace.“ (Hosman, 2007, str. 47)

Abychom pokročili dál ve věnování se dědovým teoriím, měli bychom zmínit jeho zájem o hlubinnou ekologii. „Opomíjeným faktem je, že kultura má biologický kořen. Její prazáklad lze vidět v souvislostech s pěstováním soustav tradovaných vzorců chování, rovněž tak ve snaze o kultivaci intelektuálního a estetického života.“ (Hosman, 2007, str. 77) Toto vskutku potvrzuje existenci vyššího řádu bytí v kontextu člověka jako přírodní bytosti. Zároveň jde zřejmě také o konkrétní popis přírody a smýšlení s ní spojeného vztahujícího se jak k hrubohmotné, tak jemnohmotné podstatě uvažování v rámci ekologie.

Dalším velice důležitým aspektem dědova života byla tematika rituálů. „Jako východisko zritualizování funkcí společenských mechanismů posloužil předpoklad, že rituálem se stává, jak už jsme uvedli na jiném místě, každá interakce mezi lidmi, která má sociální charakter.“ (Babyrádová, 2002, str. 104) Dědeček měl v životě rád řád a opakování. Je to jako by pro něj bylo veškeré dobrodružství především odehrávající se ve vnitřním prožívání. Byl schopen procestovat v mysli spoustu krajin a kultur, které ho v jeho životě obohacovaly a rozvíjely. Rituál byl pro něho tedy každodenním zvykem.

Co se týče přístupu k jednotlivým možným disciplínám výtvarné výchovy, jedná se o různorodé postoje k tvorbě jako takové. Nicméně její nedílnou součástí se v teoretických postřezích mého dědečka stává mimo jiné systematické navazování na minulé, již proběhlé umělecké projevy. „Volná parafráze uměleckého díla je

přitažlivá pro žáky v každém věku. Není jen zajímavou výtvarnou činností s nezvyklou motivací, ale především hluboce vrývá do paměti parafrázované dílo a osobnost umělce.“ (Roeselová, 1991, str. 39) Svým charakterem se tedy prostřednictvím již vzniklého světa umění účastník výtvarné hodiny přesouvá z pozice studujícího do polohy tvůrce a určuje tak cestu k další interpretaci.

V každém případě se ale dědečkova představa o výtvarném projevu ve výtvarné výchově pravděpodobně pojila také s určitou zdatností nebo dokonce naučenými mechanismy. „Výtvarný projev je závislý nejen na intenzitě výrazu či spontánní schopnosti výtvarně vyjádřit představu či prožitek, ale i na získaných výtvarných dovednostech.“ (Roeselová, 1991, str. 45) Takovéto procesy učení se dají vyjádřit jakkoli a povětšinou v souladu s ideou vyučujícího. Kupříkladu můj dědeček zřejmě sledoval ideál nejen dětské tvorby v oproštění se od zažitých stereotypů v podobě formování nových vyjadřovacích jazyků blízkých umění přírodních národů.

Dědeček také částečně počítal ve svém pojetí výtvarného projevu zřejmě s určitou dávkou improvizace. Ta mu uzpůsobovala do určité míry volný styl výuky. „Závazný plán práce, který obsahuje řadu výtvarných prací, vyžaduje určitou volnost – některé úlohy se mohou oproti očekávání protáhnout, objeví se nové a přínosné možnosti, některý typ úlohy nesplní očekávání a je třeba nahradit ho jiným nebo si žáci vyžádají řešení úlohy, kterou se již zabývala jiná skupina.“ (Roeselová, 1991, str.62)

Takováto bezprostřední změna plánu může být důležitá pro rozvoj kreativního myšlení. To pak hraje

stěžejní roli v uvažování o životě a schopnosti vidět jeho možnosti a alternativy. V tuto chvíli je pojem výtvarné výchovy součástí jakési dlouhodobé cesty učení se. Později také uchopování situací vlastní iniciativou, kterou si je k tvořivému životu vychovávaný člověk již sto obhájit. To a mnohé další můj dědeček zkoumal, a právě proto se dá říct, že svou pozornost věnoval hlavně procesu tvoření a uvažování s ním spojeným. Samotné umělecké dílo bylo pak spíše formou jakéhosi fenoménu umění. Je tedy zcela logické, že v nadcházejícím textu dědečka, oceňuje právě výše zmíněné hodnoty. „Cílem Švarcova „psychologického kreslení“ (jak bylo toto pojetí později nazýváno), není ovládnutí mnoha technik, ani manuální zručnost, ale především přirozený vývoj dětských schopností, probuzení, prohloubení a obohacení vnitřního života dětí.“ (David, 1966, str. 5)

A přesto, že byl duchovní rozměr v dědečkově práci jakýmsi hlavním aspektem nazírání na člověka a jeho jednání, on sám se neřadil mezi věřící lidi v tom náboženském církevním slova smyslu. Navzdory tomu, že byl pokřtěným katolíkem, což mohlo být kvůli tomu, že jeho příbuzná – babička byla velice přísná a praktikující katolička, se k takovýmto institucím moc nehlásil. Měl k církvím jako takovým veliký odstup, bližší mu vždy byl úhel pohledu lidí mimo tyto náboženské systémy. Šlo tedy o lidi z minulosti i současnosti spojující je odchylování se od zažitých dogmat či fanatismu a zvyků. Jako vhodný příklad může posloužit postava sv. Františka z Assisi, ke kterému choval veliký obdiv. To a mnohé další se můžeme dočíst v dědečkově sváteční stati Vánoční motivy v českém výtvarném umění.

Tento text je součástí publikace *Vánoce v české kultuře* (Vyšehrad, 1988 a 2001). Charakter osobnosti Františka z Assisi měl v oblibě zejména pro jeho autenticitu čili vnitřní opravdovost. Dále se jednalo o kladné pocity z vlastností jako je empatie a procítěnost. Mimo to se mu zřejmě líbila pokora této proslulé osoby. Totéž a další dobré vlastnosti nacházel i od 80 let 20. století u Karola Vojtyly – papeže Jana Pavla II. „Vyspělejší náboženské svědomí je s to vyvolat sakrální událost přímo – při rozjímání, meditativním pohroužení, nebo v extatické vizi, k níž dospívá hluboce věřící nebo nábožensky charismatická osobnost, která dokáže takové zážitky vzbudit i u jiných.“ (David, 2001, Str. 169)

Závěr

Závěrem této práce bych ráda zmínila, že byla psaná s ideou ukázat dědečkův přístup k životu jako velikou inspiraci a vzor. Mým záměrem bylo vrátit se k jeho osobnosti, takové, jakou jsem ji poznala a něco zajímavého o ni podotknout. Dále jsem chtěla ukázat potenciální náměty jeho textů. Mimo to mi přišlo podstatné, jaké byly jeho zájmy či záliby jeho rodiny. Celkově jsem měla v plánu poukázat na důležitá přátelství, kupříkladu v podobě rozhovoru s jeho oblíbenou kolegyní Jaroslavou Šickovou.

Jedním z dalších cílů práce je pokusit se formulovat intuitivní přístup dědečka k dětem. Zkoumat jejich výtvarný projev byl totiž jeho ohromný zájem. V textu jde mimo jiné také o pátrání po tom, co a jak mohlo určovat jeho kariéru a zájem. Otázkou je třeba v jakém prostředí se pohyboval nebo do čeho vkládal svůj čas a energii. Z vyprávění je vyplývající, že pracovní nasazení a píle mu během téměř nepřetržité celoživotní cesty studia byly ku pomoci. Velký důvod pro volbu jít ve šlépějích pedagogiky výtvarné výchovy je z textu snad znatelný a jeho vztah k dětem také.

Tématem práce bylo tedy obrazově i literárně zpracovat dědečkův život, jeho příběh a zájmy vedoucí k růstu jeho dlouholeté kariéry. Ta cesta, kterou popisují byla samozřejmě také trnitá a plná rychlých rozhodnutí a improvizací, nicméně zároveň také velice obohacující a naplňující.

Když jsem pracovala na praktické části, tedy mimo výše zmíněné na tvorbě obrazu, přišla jsem na,

alespoň pro mě, zcela novou techniku. Tou technikou je perokresba na plátně. Do této doby jsem na plátno totiž pouze malovala a kreslila jen na papír. Když jsem zjistila, že to takto jde, rozhodla jsem se prokreslit celý obraz do malých detailů a popisných prvků rostlinného námětu. Chtěla jsem do toho dát hodně času i pozornosti a snažila jsem se, aby byl výsledek kvalitní.

Taktéž to probíhalo s tvorbou didaktické části. Zkoumala jsem v ní, jak může pedagog zapojit žáka do výtvarné tvorby se vzájemnou motivací a respektem. Při návrzích myšlenkových map pro vyučovací hodiny a dalších procesech vymýšlení konceptů výtvarných hodin jsem zjistila, jak velikou roli hraje osobní nasazení studenta. Pokud studující pracuje na něčem, co s ním úzce souvisí, má tendenci se soustředit a dávat do činnosti svou sílu a pečlivost.

Já sama jsem si všimla, že když jsem se věnovala teoretické části textu, mé pozornosti pomohlo, jakmile ve mě daná věta do hloubky rezonovala. To se dělo většinou právě o to více, čím více to se mnou osobně souviselo. Samozřejmě, že celé téma je poměrně osobní. Nicméně jsou pasáže, které jsou spíše informativního charakteru.

Pro shrnutí napsaného, bych ráda upřesnila, co v jednotlivých částech píšu. V teoretické části se věnuji především rozhovorům s babičkou a paní profesorkou Šickovou, ve kterých se může čtenář dozvědět o jeho práci, vztazích i o tom, kde a jak působil. V didaktické části nabízím náhled do návrhů výtvarných hodin na téma „Můj dědeček“. Jde o škálu asi čtyř výtvarných hodin a jejich průběhu. Na úvod ale nabízím také jejich

zpracování v podobě výtvarné výchovy v souvislosti s MBSR teorií. A co se týče praktické části práce, měla by fungovat jako jakýsi doplněk zdobící práci. Zároveň by však měl působit také jako samostatný objekt pozorování a rozjímání.

Seznam použité literatury

1. DAVID, Jiří. Století dítěte a výzva obrazů: (eseje). 2., rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4593-4.
2. DAVID, Jiří. Výtvarná výchova jako smyslový a duchovní fenomén: kapitoly z moderní historie a filosofie předmětu. Polička: Fantisk, 1993. ISBN 80-901438-5-7.
3. DAVID, Jiří. Ladislav Švarc, objevitel výtvarné fantazie dětí: úvod ke katalogu. Pedagogická fakulta Ústí nad Labem, 1966. ISBN 176-95-92.
4. ALAN, Josef. Etapy života očima sociologie. Praha: Panorama, 1989. Pyramida (Panorama). ISBN 80-7038-044-6.
5. KOLEKTIV AUTORŮ. Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 1946-1996. Praha: Pedagogická fakulta, 1996. ISBN 80-86039-08-0.
6. FROLEC, Václav. Vánoce v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 9788070215111.
7. SLAVÍK, Jan. Od výrazu k dialogu ve výchově: artefletika. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-437-3.
8. Vladimír Komárek. Lomnice nad Popelkou: Studio J. B., 2003. ISBN 80-86512-22-3.
9. JUSKO, Anton. Výtvarná výchova dnes a jej perspektívy. Prešov: Polygraf print, 2007. ISBN 978-80-8068-067-1.

10. SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. Citadela. 4. úplné vyd. Přeložil Věra DVOŘÁKOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-046-6.

11. HOSMAN, Zdeněk. Didaktický skicář: výtvarné činnosti ve výtvarné výchově. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-001-0.

12. STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. Rituál, umění a výchova. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2002. ISBN 80-210-3029-1.

13. ROESELOVÁ, Věra. Metodika výtvarné výchovy v základní umělecké škole: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Fortuna, 1991. ISBN 176-95-92.

14. LEHRHAUPT, Linda Myoki a Petra MEIBERT. Zbavte se stresu pomocí všímavosti: program na osm týdnů: pro zvýšení zdraví a vitality. Přeložil Marie RÁKOSNÍKOVÁ, přeložil Šimon GRIMMICH. Praha: Alferia, 2020. ISBN 978-80-247-2121-7.

15. Antoine de Saint-Exupéry, Malý princ, velké putování. Praha: Národní divadlo, [2016]. ISBN 978-80-7258-566-3.

16. ZIEGFELD, Edwin. EDUCATION AND ART: A SYMPOSIUM. unesco, 1954.

Seznam obrázkových příloh

- Obr. 1 Postava dědečka, Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 2 Dědeček a já, Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 3 Dědeček s babičkou, Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 4 Dědeček v dětství, Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 5 Kresba citace, Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 6 Dědeček s kolem, Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 7 Dědeček I., Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 8 Dědeček II., Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 9 Dědeček III., Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 10 Dědeček IV., Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 11 Dědeček V., Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 12 Dědeček VI., Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 13 Dědečkova malba Albánie, Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 14 Dědečkova malba Albánie II., Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 15 Moje dětská kresba I., Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 16 Moje dětská kresba II., Zdroj: vlastní archiv
- Obr. 17 Myself when Angry, Zdroj: (16)
- Obr. 18 Self-portrait, Zdroj: (16)
- Obr. 19 The Roundabout, Zdroj: (16)
- Obr. 20 The Wedding, Zdroj: (16)
- Obr. 21 Carnival, Zdroj: (16)
- Obr. 22 Dědeček se sestřičkou, Zdroj: vlastní archiv

Seznam internetových zdrojů

Digifolio: rvp [online]. [cit. 2022-07-09]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10648>

Vnitřní prostor: akce. : mindfulness [online]. [cit. 2022-07-09]. Dostupné z: <https://vnitrniprostor.cz/akce/kurzy-mindfulness/>

Is.muni. : mindfulness [online]. [cit. 2022-07-09]. Dostupné z: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fis.muni.cz%2Fel%2Fped%2Fpodzim2015%2FVV8MP_DVV1%2Fum%2FDavid.ppt&wdOrigin=BROWSELINK

Přátelé přírody [online]. [cit. 2022-07-09]. Dostupné z: <https://www.prateleprirody.cz/clanek-27>

Databáze knih [online]. [cit. 2022-07-09]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/jiri-david-41171>

Isabart [online]. [cit. 2022-07-09]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/27288>

Docplayer [online]. [cit. 2022-07-09]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/21016955-Prof-jiri-david-nar-1933.html>

Artsandculture [online]. [cit. 2022-07-09]. Dostupné z: <https://artsandculture.google.com/entity/ji%C5%99%C3%AD-david/g1q67k0258?hl=en>

